

Т. С. Мединська
студ. I курсу магістратури
спеціальність «Право»
Науковий керівник: к. ю. н., доц. О. І. Донченко

ДО ПИТАННЯ ПРО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ М. ДРАГОМАНОВА

В історії вітчизняної суспільно-політичної думки другої половини XIX століття особливе місце займає Михайло Драгоманов (1841–1895) – «український публіцист, історик, літературознавець, етнограф, фольклорист, основоположник політичної науки в Україні, спеціаліст у вирішенні проблем держави, права, політичної влади, вітчизняний конституціоналіст» [1, с. 120].

В науковій літературі досі тривають дискусії – до якої суспільно-політичної течії віднести інтелектуальну діяльність М. Драгоманова [2, с. 69], проте, узагальнюючи, погоджуємося, що все ж таки він є представником ліберального і демократичного рухів [3, с. 267].

М. Драгоманов є автором понад двох тисяч праць, але серед головних політичних праць можна виділити такі: «Передне слово до „Громади»», «Пропащий час – українці під Московським царством, 1654–1876», «Шевченко, українофіли й соціалізм», «“Вільна спілка” – “Вольный союз”», «Чудацькі думки про українську національну справу», «Листи на Наддніпрянську Україну», «Про українських козаків, татар та турків» [4, с. 167].

Слід зауважити, що становленню М. Драгоманова як політичного письменника та формуванню його загальнополітичного світогляду передувало глибинне вивчення римської історії, літературної спадщини Античності, в тому числі захоплення чисельними працями античних авторів. Ні одної думки він не подав, не обґрунтувавши її бачення та тлумачення римськими і грецькими мислителями, зокрема «вражає сила цитат із античних письменників, яких Драгоманов знав досконально» [5, с. 207]. Він зауважував, що «політичний устрій римської

держави не був результатом випадкових обставин чи діяльності окремих особистостей, а склався еволюційним шляхом, органічно і закономірно розвинувся від сільської общини до імперії з багатомільйонним населенням» [6, с. 96].

Отже, на думку М. Драгоманова, утворення людського суспільства відбувається поступово від сім'ї, громади до держави, втілюючи принцип демократичної організації, який є єдино правильним для організації порядку державного управління і правової системи. Держава є політичною організацією суспільства, слабкість якої є результатом економічної нерівності людей, а отже, головним критерієм оцінки будь-якої політичної системи є такий показник – наскільки вона служить людині й народу [3, с. 267]. Людина для нього є найвищою соціальною цінністю та основою соціального устрою.

Виступаючи за дотримання державою природних прав людини, забезпечення нею належного економічного становища народу та зниження рівня гноблення народу державним апаратом, він звертає увагу, що саме це визначає справжню сутність держави, а не форма правління.

В проєкті майбутньої держави М. Драгоманова основою є:

- особисті права людини, які передбачають право на життя, свободу, особисту недоторканість та рівність;
- громадські права, які передбачають свободу вибору місця проживання і занять, право володіти майном;
- політичні права, які передбачають право на свободу думки, мови, друку, переконань, на участь в управлінні країною тощо.

При цьому, він зауважує, що особисті права є важливішими за політичні, зокрема права впливати на державні справи. «Безпека особи важливіша, ніж участь у творенні колективної політичної волі» [4, с. 167].

Крім того, він звертає увагу, що цього неможливо досягнути в умовах державної централізації, як не може бути в централізованій державі з її бюрократичним централізмом і скільки-небудь справжньої свободи, і тому він підкреслює необхідність децентралізації, «майбутнє – за федерацією» [3, с. 268]. Саме федеративна держава є найбільш демократичною формою устрою багатонаціональної країни.

Перетворення держави він вбачає на основі політичної свободи через утворення системи органів демократичного самоврядування знизу – від сіл, повітів, міст, областей із чітким поділом владних повноважень і компетенції представницьких інститутів, які мають функціонувати виключно на підставі закону, позаяк в законах М. Драгоманов «бачив силу, що формує суспільний порядок, перешкоджає свавіллю чиновників, закріплює і гарантує недоторканість особистих прав і свобод людини» [3, с. 268]. Для нього «історія свободи – це історія обмеження урядової влади, а не її зростання» [4, с. 167].

Таким чином, особливе місце в історії вітчизняної суспільно-політичної та правової думки М. Драгоманова є очевидним. У дусі європейського послідовного лібералізму він надає проблемі прав і свобод людини ключову роль у програмі політичних перетворень, проголошує особисту й політичну свободи, їх конституційно-правові гарантії, верховенство права та дієвість демократичних інституцій основою в проєкті майбутньої держави.

Список використаної літератури

1. Історія вчень про державу і право : метод. рекомендації (вказівки) до вивчення навч. дисципліни для студ. денного відділення економіко-правового ф-ту ОНУ ім. І. І. Мечникова / укл.: О. І. Донченко, О. Д. Гринь, І. В. Борщевський. Одеса : Фенікс, 2021. 124 с. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/31383> (дата звернення: 18.03.2024).
2. Варварцев М. Михайло Драгоманов: портрет політичного мислителя: Анатолія Круглашова. Чернівці : Прут, 2000. 487 с. *Вісник Національної академії наук України*. 2002. № 2. С. 68–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2002_2_17 (дата звернення: 16.03.2024).
3. Історія вчень про державу і право : навч. посіб / Є. В. Зозуля, О. С. Туренко, І. В. Іванов. Херсон : Олді-Плюс, 2018. 308 с. URL: https://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/112035/mod_resource/content/1/posibnik_zozulia.pdf (дата звернення: 16.03.2024).
4. Діптан І. Суспільно-політичні погляди М. П. Драгоманова: візія І. П. Лисяка-Рудницького. *Рідний край*. 2013. № 1. С. 165–186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Almpolt_2013_1_34 (дата звернення: 16.03.2024).
5. Куценко Ю. Невідоме дослідження про Михайла Драгоманов. *Південний архів. Сер. : Історичні науки*. 2009. Вип. 30. С. 198–210. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pain_2009_30_27 (дата звернення: 16.03.2024).

6. Гарнага В. П. Концепція всесвітньої історії у творчій спадщині М. П. Драгоманова. *Чорноморський літопис*. 2011. Вип. 3. С. 93–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chl_2011_3_20 (дата звернення: 16.03.2024).